

8.7.2005

2/2/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

PÄÄTÖS TEKNISTÄ KUUNTELUA KOSKEVASSA ASIASSA

1
ASIA

Tampereen käräjäoikeuden tarkastuksella 4.12.2003 kiinnitin huomiota käräjätuomari A:n 10.4.2002 tekemään päätökseen, jolla keskusrikospoliisille oli myönnetty lupa tekniseen kuunteluun.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen pakkokeinolain (450/1987; PKL) 5a luvun 4 §:n 4 momentin mukaan (366/1999) teknistä kuuntelua sai kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotelli-, varasto- tai muussa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Tarkastuksella esille tullessa tapauksessa lupa oli myönnetty vapaa-ajan asunnon kuunteluun. Otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani sanotun käräjäoikeuden ratkaisun lainmukaisuuden tutkittavakseni.

3
RATKAISU

Katson Tampereen käräjäoikeuden käräjätuomari A:n perustelleen pakkokeinopäätöksen puutteellisesti ja yksilöineen lupapäätöksen virheellisellä tavalla.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1
Tapahtumat

Tampereen käräjäoikeuden käräjätuomari A antoi 10.4.2002 päätöksen, jolla keskusrikospoliisin yksikölle myönnettiin vaatimuksen mukaisesti oikeus suorittaa teknistä kuuntelua törkeästä huumausainerikoksesta epäillyn henkilön vapaa-ajan asunnossa.

Lupapäätöksen perusteena olevassa keskusrikospoliisin kirjallisessa vaatimuksessa esitettiin, että rikoksesta epäilty henkilö on toistuvasti tavannut

samaan rikoskokonaisuuteen liittyviä henkilöitä ensiksi mainitun vapaa-ajan kesäasunnolla. Vaatimuksessa tuotiin esille myös se, että rikoksesta epäilty oleskelee vaatimuksen kohteena olevassa vapaa-ajan asunnossa ainakin osittain.

Tampereen käräjäoikeus päätti 10.12.2003, että ilmoitus käytetystä pakkokeinosta rikoksesta epäillylle voidaan tehdä viimeistään 10.12.2008. Asian asiakirjat ja lähemmin yksilöivät tiedot ovat tästä syystä edelleen salassa pidettäviä, enkä voi tässä päätöksessäniäkään näitä tietoja lähemmin käsitellä.

3.2

Oikeusohjeet

Suomen perustuslain (731/1999) 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Säännöksen 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen pakkokeinolain (450/1987; PKL) 5a luvun 4 §:n 4 momentin mukaan (366/1999) teknistä kuuntelua sai kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotelli-, varasto- tai muussa huoneessa tai tilassa, *jota ei käytetä vakituiseen asumiseen.*

Hallituksen esityksessä HE 22/1994 vp teknisen kuuntelun (PKL 5a luvun 4 §:n 4 momentin) osalta katsottiin (s. 28) muun muassa, että "*[I]omakeskuksissa oleviin sellaisiin majoittumistiloihin, jotka on tarkoitettu pitempiaikaiseen oleskeluun, esimerkiksi kesämökkeihin, teknistä kuuntelua tai katselua ei kuitenkaan saisi kohdistaa, koska tällaiset tilat rinnastuvat asuntoon.*"

Myöhemmin säännöksen muuttamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä HE 10/1998 vp todettiin (s. 29) seuraavaa: "... *teknistä kuuntelua ja katselua saisi kohdistaa myös epäiltyyn, joka on varasto- tai muussa sellaisessa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Muu sellainen tila on esimerkiksi autotalli. Muutoksen taustalla on käytännön poliisityössä tehty havainto, että törkeistä huumausainerikoksista epäillyt ovat käyttäneet hyväkseen sitä seikkaa, että poliisi ei voi kohdistaa teknistä tarkkailua edellä mainitun kaltaisiin tiloihin. Kotirauhan ja yksityiselämän suojan kannalta varastotiloihin kohdistuva tekninen tarkkailu on vähemmän arkaluonteinen asia kuin hotellihuoneeseen kohdistuva tekninen tarkkailu.*"

Edelleen samassa hallituksen esityksessä HE 10/1998 vp (s. 32) todettiin: " Jo nykyisin teknistä kuuntelua ja teknistä katselua voidaan kohdistaa rikoksesta epäiltyyn hänen ollessaan hotelli- tai muussa sellaisessa huoneessa. Perustuslakivaliokunta on nykyisen lain perusteena olevasta hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa todennut, että tältä osin toimenpiteet jäävät kotirauhan eräänlaiselle raja-alueelle (PeVL 8/1994 s. 6). Samaa voitaneen vieläkin suuremmalla syyllä sanoa varasto- ja muista sellaisista tiloista, joita toisin kuin hotellihuoneita, ei yleensä käytetä asumiseen. Vankiloiden selleissä tosin asutaan, mutta on kyseenalaista, voidaanko vankisellien ylipäättänsä katsoa kuuluvan kotirauhan suojan piiriin. Tämä johtuu muun muassa siitä, että vanki on vankilassa ollessaan erityisen valvonnan alainen, vangilla ei ole oikeutta olla sijoitettuna tiettyyn selliin, vangin sellissä voidaan hänen tietämättään tehdä tarkastuksia ja hallussa pidettyjen esineiden määrää voidaan rajoittaa. Vankien käytössä olevien muiden tilojen osalta ei voi missään tapauksessa olla kysymys kotirauhan suojan loukkaamisesta. Nyt ehdotettujen tarkkailutoimenpiteiden ei ole syytä pitää kotirauhan suojaa loukkaavina."

Esitykseen HE 10/1998 vp liittyvässä perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 12/1998 vp (s. 5) katsottiin muun muassa, että "... valiokunta katsoo olevan välttämätöntä muuttaa 4 momenttia niin, että tarkkailulaitteen sijoittamisen edellytyksenä hotelli- tai muuhun sellaiseen huoneeseen on se, että huonetta ei käytetä vakituiseen asumiseen." Lakivaliokunta yhtyi sanottuun näkemykseen esityksen johdosta antamassaan mietinnössä LaVM 17/1998 vp (s. 5).

Todettakoon, että 1.1.2004 voimaan tulleen pakkokeinolain 5a luvun 3 §:n mukaan (646/2003) tekninen kuuntelu tuli (muun muassa törkeän huumausainerikoksen selvittämiseksi) mahdolliseksi myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee. Tällaisissa tilanteissa tuomioistuimen tulee viran puolesta määrätä kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies (PKL 5a luvun 6a §).

3.3

Selvitys

Käräjätuomari A kertoi selvityksessään, että hän otti puheena olevaa ratkaisua tehdessään huomioon pakkokeinolain 5a luvun 4 §:n 4 momentin säännöksen siitä, että teknistä kuuntelua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotelli-, varasto- tai muussa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. A kertoi perustaneensa ratkaisun momentin lauseeseen "tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen".

A kertoi olevansa tietoinen pakkokeinolain 5a luvun 4 §:n 4 momenttia koskevista esitöistä, joista voi päätellä myös, että teknistä kuuntelua ei voitaisi

kohdistaa kesämökkiin. Hän katsoi, että lupaharkinta tehdään silti aina kussakin tapauksessa erikseen. Käsillä olleessa tapauksessa luvan myöntämistä puolsivat kärjätuomarin mukaan se, että asunnon omistaja ei itse asunut tiloissa sekä se, että rikoksesta epäilty oli käyttänyt kyseisiä tiloja. Tätä oleskelua on A:n mukaan mahdollista verrata asumiseen hotellissa tilapäisesti. Vaikka myös toisenlaiselle lopputulokselle oli löydettävissä perusteita, kertoi A kuitenkin päätyneensä siihen, että luvan myöntämiseen oli olemassa edellytykset.

A kertoi vielä, että asian käsittelyn yhteydessä asunnon luonnetta ei tarkemmin selvitetty. Asia käsiteltiin A:n selvityksen mukaan tuolloin vallitsevan käytännön mukaisesti ns. paperiprosessina. Sanottu käytäntö ei selvityksen ja laamannin lausunnon mukaan enää ole käytössä Tampereen kärjäoikeudessa.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Kysymyksenasettelu

Käsillä olevassa asiassa keskeinen oikeudellinen kysymys on se, onko kuuntelun kohteena ollut kesämökki ollut tapauksen olosuhteissa pakkokeinolain 5a luvun 4 §:n 4 momentissa tarkoitettu tila, jota käytetään "vakituiseen asumiseen". Sovelletun säännöksen kannalta sanottu kysymys on nähdäkseni ollut ratkaiseva luvan myöntämisen kannalta. Tähän liittyvä asiassa merkityksellinen piirre on myös Tampereen kärjäoikeudessa tapahtuma-aikoihin noudatettu päätöksentekomenettely salaisia pakkokeinoja koskevissa asioissa. Käsittelem ensiksi viimeksi mainittua menettelykysymystä (3.4.2), ja otan sitten kantaa kysymykseen vakituisesta asumisesta (3.4.3). Lopuksi otan vielä kantaa teknisen kuuntelun kohteen määrittelyyn (3.4.4).

3.4.2

Käsittelyjärjestys tuomioistuimessa

Olen aikaisemmissa ratkaisuisiani lausunut salaisten pakkokeinojen lupa-asoiden käsittelymenettelystä tuomioistuimessa (9.10.2002 dnro 4/2/02 ja 31.12.2003 dnro 1240/4/01). Molemmat mainitut päätökseni koskivat juuri Tampereen kärjäoikeutta, ja vielä lähemmin myös tässä asiassa ratkaisun tehnyttä kärjätuomari A:ta. Päätöksissäni katsoin kärjäoikeuden käytännön olla järjestämättä suullista käsittelyä telepakkokeinoasioissa lainvastaiseksi. Totean, että nyt käsillä olevaan asiaan annettu kärjäoikeuden päätös teknisestä kuuntelusta oli annettu jo huhtikuussa 2002 eli ennen kumpaakaan yllä mainitsemaani ratkaisua.

Lähemmin mainituissa ratkaisuisiani olen katsonut, että PKL 5a luvun 6 §:n 2 momentti edellyttää *televalvontavaatimuksen tekijän (tai hänen määräämänsä virkamiehen) läsnäoloa vaatimusta käsiteltäessä*. Laki ei anna kärjäoikeudelle harkintavaltaa sen suhteen, järjestetäänkö vaatimuksen käsittelemiseksi suullinen käsittely vai ei. Päätöksessäni 31.12.2003 (dnro

1240/4/01) totesin laissa edellytetyn käsittelytavan tarpeelliseksi erityisesti siksi, että siinä voidaan asiakirjaprosessia perusteellisemmin ja huolellisemmin käydä läpi hakemuksen perusteluita. Korostin myös sitä, että tuomioistuimen roolissa pakkokeinoasioissa korostuu kansalaisten perusoikeuksien turvaaminen, ja että tuomioistuimella on erityisen korostunut selvitysvelvollisuus sen selvittämiseksi, ovatko edellytykset vaaditulle pakkokeinolle olemassa. Totean asian olevan selvä ns. telepakkokeinojen osalta, ja että Tampereen käräjäoikeuden käytännöt ovat sittemmin muuttuneet siten, että telepakkokeinohakemukset käsitellään lain vaatimalla tavalla.

Käsillä olevaan asiaan sovellettava säännöspohja poikkesei kuitenkin yllä mainituista tilanteista, joissa oli kyse telepakkokeinohakemuksen käsittelystä. Pakkokeinolain 5a luvun 6 §, sellaisena kuin se oli voimassa tapahtuma-aikaan, koski sanamuotonsa mukaan vain telekuuntelua ja -valvontaa koskevan lupa-asian käsittelemistä tuomioistuimessa – säännös ei koskenut teknistä tarkkailua koskevaa lupa-asiaa.

Tapahtuma-aikaan sovelletun PKL 5a luvun 5 §:n 1 momentin mukaan luvan myöntämisestä telekuunteluun ja -valvontaan päätti pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tai muu tuomioistuin, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä. PKL 5a luvun 5 §:n 2 momentin (366/1999) mukaan sen sijaan teknisestä kuuntelusta päätti tutkinnanjohtaja. Säännöksen mukaan teknisestä kuuntelusta ja katselusta päätti kuitenkin 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuin, *jos kuuntelu- tai katselulaite oli tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon taikka siihen huoneeseen tai tilaan, jossa epäilty oleskelee*. Säännös toisin sanottuna edellytti päätöksenteon tapahtuvan tuomioistuimessa, mutta se ei nimenomaisesti säätänyt lähemmin tuomioistuimen käsittelyn muodosta eikä siten siitä, tuliko myös teknistä kuuntelua tai katselua koskevan vaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä järjestää suullinen käsittely vai ei.

Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä HE 10/1998 vp todettiin päätöksentekomenettelyn osalta vain seuraavaa: *"Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, kuka päättää teknisestä tarkkailusta. Toisin kuin telekuuntelun ja televalvonnan osalta tekniseen tarkkailuun ei tarvita tuomioistuimen lupaa, vaan päätös tehdään poliisihallinnossa. Poliisin valtuuksia ehdotetaan tässä esityksessä laajennettavaksi siten, että teknisessä kuuntelussa ja katselussa käytetty laite saataisiin sijoittaa myös siihen tilaan tai huoneeseen, missä epäilty oleskelee. Näissä tapauksissa tekninen tarkkailu merkitsee syvällisempää puuttumista epäillyn kotirauhan ja yksityiselämän suojaan kuin jos laite sijoitetaan muualle. Sen vuoksi ehdotetaan, että pakkokeinon käyttämiseen tarvittaisiin näissä tapauksissa tuomioistuimen lupa."* Hallituksen esityksessä tai valiokuntien kannanotoissa (LaVM 17/1998 ja PeVL 12/1998) ei käsitelty kysymystä tämän lähemmin. Käsillä olevassa asiassa sovellettujen säännösten osalta lainsäätäjät jätti näin ollen kysymyksen tuomioistuimessa noudatettavasta päätöksentekomenettelystä avoimeksi.

Todettakoon, että PKL 5a luvun 5 §:ää on puhutuilta osin sittemmin muutettu 1.1.2004 lukien (646/2003). Nyt voimassa olevan lain mukaan vangitsemisasioiden käsittelyjärjestys koskee myös niitä pakkokeinolain mukaisia teknisen kuuntelun ja katselun vaatimuksia, joissa tarkkailulaite on tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon tai siihen tilaan, jossa epäilty oleskelee. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että nykyään näissäkin asioissa on järjestettävä suullinen käsittely.

Asialliset syyt (ks. 31.12.2003 antamani päätös dnro 1240/4/01) – pakkokeinovaatimuksen perusteellisemmasta ja huolellisemmasta käsittelymahdollisuudesta suullisessa käsittelystä sekä tuomioistuimen perus- ja ihmisoikeuksia turvaavasta roolista asian käsittelyssä – ovat mielestäni vahvasti perustelleet tarvetta teknistä kuuntelua ja katselua tarkoittavan vaatimuksen suulliselle tuomioistuinkäsittelylle jo ennen mainittua 1.1.2004 voimaan tullutta lainmuutosta. Näin on erityisesti siksi, että teknisen tarkkailun osalta tuomioistuimen käsittelyyn tulevat vain ja nimenomaan sellaiset asiat, joissa tarkkailulaite on tarkoitus sijoittaa tilaan, jossa epäilty oleskelee. Näissä asioissa on siten korostunut tarve tehdä huolellinen punnintaratkaisu yksityiselämän suojan ja rikoksen selvittämisen välillä. Tämäntyyppisiin asioihin voi samalla liittyä näyttökysymyksiä muun muassa siitä, milloin todella on kyseessä tilanne, jossa tarkkailulaite tulee sijoitetuksi tilaan, jossa epäilty oleskelee, samoin kuin yleisempänä pakkokeinon edellytyksenä se, milloin kyse on tilasta, jota käytetään vakituiseen asumiseen. Sanotunlaisten seikkojen selvittäminen kirjallisessa menettelyssä ei lähtökohtaisesti voi olla yhtä tehokasta kuin suullisessa pakkokeinokäsittelyssä.

Käsillä olleessa asiassa keskusrikospoliisin kirjallisen hakemuksen mukaan rikoksesta epäilty oleskeli vaatimuksen kohteena olevassa vapaa-ajan asunnossa "ainakin osittain". Jo hakemuksenkin mukaan oli siten ainakin jossain määrin epäselvää, millaisessa käytössä kesämökki lähemmin ottaen oli. Käsillä oleva seikka olisi mielestäni nimenomaan edellyttänyt erityisen tarkkaa selvittämistä, ja perusteli näin ollen suullista käsittelyä (ks. myös jäljempänä 3.4.3).

Tarkasteltaessa vertaillen poliisilain vastaavaa sääntelyä voidaan lisäksi todeta, että poliisilain (493/1995) 32b §:n 1 momentin (21/2001) mukaan *poliisilain* mukaisesta televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta (tilanteissa joissa tarkkailulaite sijoitetaan tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee) päätetään PKL 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettussa tuomioistuimessa. Säännöksen 3 momentin mukaan poliisilain mukaisen televalvontahakemuksen ja teknisen tarkkailun hakemuksen käsittelyssä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5a luvun 5–9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään. Tämä sääntely oli voimassa jo käsillä olevassa asiassa tehdyn päätöksen aikana, ja edellytti siis suullista käsittelyä poliisilain mukaisen teknisen valvonnan kohdalla. Tästä syystä myös niin sanotut systeemiargumentit – yllä mainittujen asiallisten syiden lisäksi – olisivat perustelleet sitä, että Tampereen käräjäoikeus olisi järjestänyt suullisen käsittelyn myös *pakkokeinolain* mukaisen vaatimuksen käsittelemiseksi.

Yllä mainittujen näkökohtien valossa totean näkemyksenäni, että tuomioistuimen perustuslain 22 §:ään perustuva velvollisuus perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiseen olisi tullut paremmin toteutetuksi, jos Tampereen käräjäoikeus olisi järjestänyt suullisen käsittelyn käsillä olleessa teknistä tarkkailua koskevassa pakkokeinoasiassa. Käräjäoikeuden menettely on kuitenkin ollut aikanaan voimassa olleen lainsäädännön sanamuodon puitteissa pysyvä, eikä minulla siksi ole tältä osin aihetta muuhun kuin että saatan näkemykseni perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä laintulkinnasta Tampereen käräjäoikeuden ja käräjätuomari A:n tietoon.

Todettakoon tältä osin vielä selvyuden vuoksi, että PKL 5a luvun 5 §:n uudistus (646/2003) poisti yllä käsitellyn lainsäädännöllisen epä johdonmukaisuuden tuomioistuimessa noudatettavissa menettelymuodoissa.

3.4.3

Kysymys kesämökin käytöstä vakituiseen asumiseen

Asiallisessa suhteessa Tampereen käräjäoikeuden 10.4.2002 tekemässä lupapäätöksessä keskeisin kysymys oli se, oliko tarkkailtavaksi haettu kesämökki "vakituiseen asumiseen" käytetty tila. Kysymys oli ratkaiseva pakkokeinon edellytysten kannalta, koska tuolloin voimassa olleen PKL 5a luvun 4 §:n 4 momentin mukaan tekninen kuuntelu ei yksiselitteisesti ollut sallittua tilassa, jota käytetään vakituiseen asumiseen. Määritelmällinen ja näytöllinen kysymys siitä, mitä tilaa käytetään vakituiseen asumiseen, on sitä vastoin vähemmän yksiselitteinen.

Sanotun seikan arvioiminen kuuluu ensisijaisesti asiaa käsittelevän riippumattoman tuomioistuimen tehtäviin. Kyse on näyttökysymyksestä, joiden suhteen tuomioistuimen harkintavalta on korostuneen laaja (ks. myös apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläisen puheenvuoro Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa toiminnastaan vuodelta 2002 s. 19–21). Laillisuusvalvojana minun on mahdollista puuttua itsenäisen ja riippumattoman tuomioistuimen harkintavallan käyttöön vain rajoitetusti eli lähinnä silloin, kun harkintavalta on ylitetty tai sitä on käytetty väärin.

Katson yllä (kohdassa 3.2) siteerattujen lain esitöiden lausumien osoittavan varsin selvästi, että tapahtuma-aikaan voimassa olleen lainsäädännön mukainen tekninen tarkkailu on haluttu rajata tarkasti pois vakituiseen asumiseen käytetyistä tiloista. Esityksen HE 22/1994 mukaan nimenomaisesti myös pitempiaikainen oleskelu kesämökillä rinnastettiin asuntoon. Esitöistä (HE 10/1998, PeVL 12/1998 ja LaVM 17/1998) ilmenee myös, että esimerkiksi hotellihuonetta ja kulkuneuvoa voidaan käyttää vakituiseen asumiseen siten, että tekninen kuuntelu estyy. Sääntelyn yleisenä tarkoituksena on turvata ihmisten kotirauhaa ja yksityiselämän suojaa. Tämä sääntelytarkoitus korostaa tuomioistuimen vastuuta selvittää erityisen tarkasti aiotun teknisen kuuntelun kohdepaikan käytön tosiasiallinen luonne, jos siitä on epäselvyyttä.

Totean, että vapaa-ajan asunto tai kesämökki voi sinänsä käyttötarkoituksensa ja normaalin kielenkäytön puolesta olla varsin selvästi tila, jota käytetään ajoittain pääasiallisena asuinpaikkana. Pidän selvänä, että yksin väestötietojärjestelmään merkitty kiinteistön käyttötarkoitus, tai se että epäilyllä on varsinainen asunto jossain muualla, eivät voi olla ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pidetäänkö kohdetta vakituiseen asumiseen käytettynä PKL:n mielessä. Kysymystä kesämökin luonteesta (vakituksena asuntona) ei kuitenkaan voida ratkaista yleisellä tasolla, vaan ratkaisu on tehtävä yksittäistapauksittain, kuten myös kärjätuomari A katsoi selvityksessään.

Kärjätuomari A kertoi kuitenkin selvityksessään edelleen, että asian käsittelyn yhteydessä asunnon luonnetta ei tarkemmin selvitetty. Tämä ilmenee nähdäkseni myös pakkokeinopäätöksestä, joka ei käytännössä sisällä mitään konkreettisia perusteluja luvulle, vaan päätöksessä on vain toistettu pakkokeinolain abstrakteja sanamuotoja. (Viimeksi sanottu perusteluiden puutteellisuus salaisia pakkokeinoja koskevissa asioissa on laillisuusvalvonnassani tekemieni havaintojen mukaan valitettavan yleinen ongelma muissakin kärjäoikeuksissa.)

Totean, että pelkästään kirjallisessa paperiprosessissa mahdolliseen vakituiseen asumiseen liittyvien seikkojen selvittäminen ja niistä varmistuminen on ilmeisesti ollut kärjäoikeudessa yhtä heikosti mahdollista kuin mitä se on jälkikäteen mahdollista laillisuusvalvojan toimesta. Kirjallisesti esitetyn vaatimuksen perusteella voidaan katsoa, että esillä on ollut vakituista ja pitkäaikaista asumiskäyttöä puoltavia ja myös vastustavia seikkoja. Vastaan puhuvana seikkana voidaan mainita muun muassa se, ettei kesämökin omistaja poliisin mukaan ollut käyttänyt mökkiä. Asumiskäytön puolesta puhuvana seikkana on esillä ollut erityisesti se, että poliisin mukaan rikoksesta epäilty oleskeli kesämökillä ainakin osittain. Näissä olosuhteissa on mielestäni varsin ongelmallista tehdä ratkaisua vakituudesta asumisesta – tässä tapauksessa sellaisen puuttumisesta – ilman, että saadaan tai edes yritetään saada lähempää selvitystä sanotun oleskelun "osittaisuudesta".

Esittämäni kritiikki kohdistuu ensisijaisesti kärjäoikeudessa käytettyyn päätöksentekomenettelyyn ja sen aiheuttamiin puutteisiin asian selvittämisen kannalta. Toisaalta myös asiallisessa suhteessa katsoisin, että lain esityöt puhuvat pikemminkin sen puolesta, että kesämökki tulisi ainakin lähtökohtaisesti mieltää tilana, jota käytetään vakituiseen asumiseen. Aina näin ei kuitenkaan välttämättä ole, ja kysymys vaatiikin nähdäkseni erittelevää tapauskohtaista tarkastelua. Tämä ei kuitenkaan ole käsillä olevassa asiassa loppuun asti mahdollista yhtäältä siksi, ettei kärjäoikeus itsekään lähemmin asiaa selvittänyt, ja toisaalta siksi, ettei lupapäätöksestä ole löydettävissä mitään perusteluja ratkaisun tueksi. Näissä olosuhteissa minun on varsin vaikea katsoa, että tuomioistuimien olisi täyttäväntä tavalla sen tärkeän roolin oikeusturvan vartijana, joka tuomioistuimella perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvissa asioissa tulee olla.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella minulla ei kuitenkaan ole perusteita katsoa, että kärjätuomari A olisi ylittänyt hänelle tuomarina kuuluvan

harkintavallan tai että harkintavaltaa olisi käytetty muutoinkaan väärin. Saatan kuitenkin näkemykseni menettelystä vakituiseen asumiseen käytettävän tilan arvioinnissa hänen tietoonsa. Kiinnitän lisäksi A:n huomiota pakkokeinopäätöksen asianmukaiseen perustelemiseen vastaisuuden varalle.

3.4.4

Teknisen kuuntelun kohde

Käsillä olevassa asiassa tuomioistuimen myöntämä lupa tekniseen kuunteluun oli muotoiltu niin, että toimenpiteen kohde ja poliisille myönnetty lupa tekniseen kuunteluun koski osoitteeltaan yksilöityä vapaa-ajan asuntoa. Kohdetta ja lupaa ei toisin sanottuna ollut yksilöity niin, että kohteena olisi ollut nimetty rikoksesta epäilty henkilö, eikä niin, että kohteena olisi ollut tämä henkilö silloin, kun hän on nimetyssä paikassa/kesämökissä. Kysymys konkretisoituu siihen, onko lupapäätös ollut perusteltua muotoilla koskemaan tiettyä tilaa, vai olisiko lupa ja kohde tullut yksilöidä koskemaan epäiltyä.

Toistettakoon tässä yhteydessä vielä PKL 5a luvun 4 §:n (tapahtuma-aikaan voimassa ollut) sanamuoto:

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai

2) huumausainerikoksesta, tai

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä

esitutkintaviranomainen saa kohdistaa epäiltyyn teknistä kuuntelua, jos siten saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Lain mukaan teknistä kuuntelua voitiin siten kohdistaa (vain) epäiltyyn. Tilanne on tältä osin muuttunut 1.1.2004 lähtien, jolloin on tullut voimaan pakkokeinolain muutos, joka mahdollistaa teknisen kuuntelun vakituiseen asumiseen käytetyssä tilassa (asuntokuuntelu) – laissa asia ilmaistaan siten, että "voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee".

Kyse on siis siitä, onko tekninen kuuntelu (muu kuin asuntokuuntelu) tilan vai epäillyn kuuntelua. Olen käsitellyt sanottua kysymystä 12.5.2004 antamassani päätöksessä (dnro 2894/4/01). Päätöksessäni katsoin, että teknisen kuuntelun kohteena on epäilty (eikä tila). Lähemmin lausuin päätöksessäni asiasta seuraavaa:

"Yhteenvedona totean, että lain sanamuodon mukaan teknisen kuuntelun – poislukien ns. asuntokuuntelu – kohde on epäilty eikä tila. Perusoikeuksien rajoittamista tarkoittavilta pakkokeinosäännöksiltä edellytetään tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä (ks. esim. HE 309/1993 s.29). Niiden laajentava tulkinta ei mielestäni ole sopusoinnussa perusoikeusmyönteisen laintulkinnan kanssa. Viranomaisilla on velvollisuus tulkita lakeja siten, että

käsillä olevista tulkintavaihtoehdoista valitaan sellainen, joka parhaiten vastaa perus- ja ihmisoikeuksien asettamia vaatimuksia (ks. esim. HE 309/1993 s. 31). Käsitykseni mukaan lainkohdan sanamuodon mukainen tulkinta suojaa paremmin muiden kuin epäillyn yksityisyyttä kuin tilakuunteluvaihtoehto ... Teknisen kuuntelun tehokkuuden väheneminen tai muut edellä esittämäni seikat toisenlaisen tulkintavaihtoehdon puolesta eivät mielestäni ole niin varteen otettavia, että puheena olevan kaltaista teknistä kuuntelua tulisi tulkita tilakuunteluksi."

Mainitussa ratkaisussani en katsonut lupapäätöksen antaneen kärjätuomarin ylittäneen harkintavaltaansa, vaikka hän oli yksilöinyt teknisen kuuntelun kohteeksi tietyn henkilöauton. Katsoin tuolloin – jota näkemystä myös käsillä oleva asia vahvistaa – että kyse on yksittäistapausta laajempi ongelma, joka johtuu lainsäädännön tulkinnanvaraisuudesta. Kiinnitin asiaan oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön huomiota otettavaksi huomioon muun muassa pakkokeinolain uudistamista suunniteltaessa.

Viimeksi mainitusta syystä katson käsillä olevassa asiassa riittäväksi, että saatan käsitykseni teknisen kuuntelun kohteen yksilöinnistä Tampereen kärjäoikeuden ja kärjätuomari A:n tietoon.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4.2 esittämäni käsityksen perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä laintulkinnasta, kohdassa 3.4.3 esittämäni käsityksen menettelystä vakituiseen asumiseen käytettävän tilan arvioinnissa sekä kohdassa 3.4.4 esittämäni käsityksen teknistä kuuntelua koskevan päätöksen kohteen yksilöinnistä kärjätuomari A:n tietoon. Lisäksi kiinnitän kärjätuomari A:n huomiota vastaisuuden varalle pakkokeinopäätöksen asianmukaisesta perustelemisesta kohdassa 3.4.3 lausumaani. Tässä tarkoituksessa lähetän Tampereen kärjäoikeudelle ja kärjätuomari A:lle jäljennöksen tästä päätöksestäni.